

Tieslietu ministrijas un ANO Attīstības programmas projekts
“Atbalsts tiesu sistēmai”

PĒTĪJUMS

LIETU SADALES KĀRTĪBA TIESĀS

Pētījuma autors:
Aivars Aksenoks

Pētījums izstrādāts ANO Attīstības programmas un Tieslietu ministrijas projekta “*Atbalsts tiesu sistēmai Latvijā*” ietvaros.

Publikācijā izteiktās atziņas ne vienmēr atspoguļo ANO Attīstības programmas un Tieslietu ministrijas viedokli.

Šo materiālu drīkst izmantot (gan pilnībā, gan daļēji) bez īpašas ANO Attīstības programmas un tās partneru atļaujas, obligāti norādot izmantošanas avotu.

<u>PĒTĪJUMA VISPĀRĪGS APRAKSTS</u>	3
<u>1. Ārvalstu pieredzes apkopojums</u>	3
<u>1.1 Zviedrijas prakse</u>	5
<u>1.2 Austrijas prakse</u>	7
<u>1.3 Dānijas prakse</u>	9
<u>1.4 Polijas prakse.</u>	10
<u>1.5 Igaunijas prakse.</u>	11
<u>1.6 Slovākijas prakse</u>	12
<u>1.7 Bulgārijas prakse</u>	12
<u>1.8 Maltas prakse</u>	14
<u>1.9 Kipras Republikas prakse.</u>	15
<u>1.10 Lietuvas prakse.</u>	16
<u>2. Secinājumi no ārvalstu pieredzes apkopojuma</u>	16
<u>3. Līdzšinējā tiesas lietu sadales tiesiskā regulējuma vērtējums</u>	17
<u>3.1 1.variants – lietu sadale to ienākšanas secībā.</u>	18
<u>3.2 2.variants – lietu sadale alfabētiskā secībā.</u>	19
<u>3.3 3.variants – lietu sadale pēc specializācijas.</u>	19
<u>4. Tiesas lietu sadales pamatprincips</u>	20
<u>5. Tiesas lietu sadales sistēma</u>	22
<u>5.1 Tiesneša noslodze</u>	22
<u>5.2 Lietu iedalījums grupās</u>	26
<u>5.3 Pirmās grupas lietu (gan civillietās, gan krimināllietās) sadale</u>	27
<u>5.4 Otrās grupas lietu (gan civillietās, gan krimināllietās) sadale</u>	29
<u>6. Dažādi izņēmumi</u>	29
<u>6.1 Specializācija</u>	30
<u>6.2 Lietas nodošana citam tiesas sastāvam</u>	32
<u>6.3 Lietu sadales īpatnības apgabaltiesā</u>	33
<u>7. Pētījuma kopsavilkums un secinājumi</u>	34

Pētījuma vispārīgs apraksts

Pētījums veikts Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas un ANO Attīstības programmas projekta *Atbalsts tiesu sistēmai* ietvaros laika posmā no 2004.gada 1.aprīļa līdz 2004.gada 1.augustam.

Pētījuma mērķis saskaņā ar darba aprakstu bija izveidot civillietu un krimināllietu sadales starp tiesnešiem sistēmu, balstoties uz lietas sarežģītības kritērijiem.

Sistēmai jānodrošina divu ļoti būtisku problēmu risinājums:

- 1) vienmērīgas tiesnešu noslodzes ievērošanu, kā rezultātā tiktu ievērots arī līdzīgāks gaidīšanas laiks lietu izskatīšanai;
- 2) lietu sadali pēc nejausības principa, kas mazinātu iespējamo koruptīvo saišu veidošanos tiesās un iespēju panākt, ka lietu izskata kāds personai labvēlīgāks tiesnesis.

Abu minēto problēmu risinājums būtiski uzlabotu sabiedrības uzticību tiesu sistēmai Latvijā.

Saskaņā ar darba aprakstu, cita starpā, bija uzdots veikt krimināllietu un civillietu izpēti, lai definētu lietas sarežģītības pakāpi veidojošos elementus, kurus iespējams izdalīt jau lietas saņemšanas stadijā. Tomēr, jau uzsākot problēmas izpēti, kā arī tiekoties ar vairākiem tiesas priekšsēdētājiem, secināju, ka novērtēt katras lietas iespējamo izskatīšanas ilgumu ar kādu koeficientu palīdzību automātiski ir praktiski neiespējami. Pat līdzīgu lietu izskatīšanas laiks bieži var būtiski atšķirties, jo tas nav atkarīgs tikai no objektīviem kritērijiem, bet arī no lietas dalībnieku rīcības un dažādiem neparedzētiem apstākļiem.

Tāpēc pētījumā netiek izstrādāta kāda īpaša lietu sarežģītības noteikšanas metodika, bet izveidota sistēma reālai lietu sadalei pēc nejausības principa, izmantojot informācijas tehnoloģiju iespējas.

Veicot darbu, tika izpētīts līdzšinējais lietu sadales tiesiskais regulējums, kā arī tā praktiskā piemērošana vairākās tiesās. Lai noskaidrotu citu valstu pieredzi šajā jautājumā, tika veikta vairāku Eiropas valstu tiesību speciālistu aptauja.

1. Ārvalstu pieredzes apkopojums

Šī pētījuma sadaļa ir veltīta izklāstam par līdzšinējo lietu sadales tiesisko regulējumu un tā praktisko piemērošanu citu valstu tiesās. Šajā nolūkā

tika sagatavota un nosūtīta aptaujas anketa vairāku Eiropas valstu tiesību speciālistiem¹.

Pētot, vai Eiropas Savienības un Kopienu normatīvajos aktos ir atrodamas norādes uz tiesnešu noslodzes regulējumu tiesās, vai arī lietu sadales kārtību, ne Eiropas Savienības ziņojumos, ne ES tiesu mājaslapā Curia², ne EUR-LEX³, ne CELEX⁴ datu bāzēs neizdevās sameklēt normatīvo regulējumu, kas atbilstu pētījuma darba uzdevumam. Tomēr vairākos dokumentos, piemēram, 2003/397/EC: *Council decision of 19 May 2003 on the principles, priorities, intermediate objectives and conditions contained in the Accession Partnership with Romania*, ir norādīts, tiesu administrācijas sistēma ir jāuzlabo, veidojot modernu lietu arhīvu un reģistru, kā arī definējot skaidrus lietu nozīmēšanas principus.

Darba gaitā tika identificēts viens starptautisks salīdzinošs pētījums par lietu nozīmēšanas principiem tiesās, kuru bija veikusi Utrehtas universitātes privāttiesību katedra un Dānijas tieslietu ministrija⁵. Pētījums aptvēra Portugāli, Itāliju, Norvēģiju, Kanādu, Angliju, Nīderlandi un Austriju. Šī salīdzinošā pētījuma dati ir izmantoti arī turpmāk starptautiskās prakses aprakstā Austrijas piemēram. Šī salīdzinošā pētījuma dati tiks publicēti grāmatas formātā 2004.gada oktobrī. Ir panākta vienošanās ar Utrehtas universitātes pētījumu koordinatoru Dr.Philip Langbroek, ka autoram šīs sadarbības ietvaros tiks dāvināta viena Utrehtas universitātes pētījuma kopija, kas tiks pievienota šim pētījumam un iesniegta Latvijas Tieslietu ministrijai oktobrī.

Tātad var vispārināt, ka ES šobrīd nav pievērsusi speciālu uzmanību tam, lai kopēja normatīvā ietvara līmenī veidotu vienotu izpratni par labo praksi lietu apritē tiesās, tiesnešu noslodzes veidošanu un nejaušības principa vispārēju piemērošanu. Tātad darba kārtības noteikšana un labās prakses principu piemērošana ES dalībvalstu tiesās tiek regulēta tikai nacionālā līmenī.

Turpmāk aprakstītas katras valsts respondenta sniegtās atbildes un šo valstu pieredze apkopota vispārīgos secinājumos.

---

1 Skat.: 1.pielikums. Anketas teksts; 2.pielikums.Respondentu saraksts; 3.pielikums. Respondentu atbildes un iesniegto materiālu kopijas oriģinālvalodās.

2 <http://curia.eu.int/en/content/>

3 <http://europa.eu.int/eur-lex/>

4 http://europa.eu.int/celex/htm/celex_lv.htm

5 http://www.ejtn.net/www/en/resources/5_1095_1115_file.373.pdf

1.1 Zviedrijas prakse

Lietu sadali Zviedrijas rajonu, pilsētu tiesās, apelācijas tiesās, lēņu (apgabalu) tiesās un administratīvajās apelācijas tiesās regulē Zviedrijas Tieslietu ministrijas instrukcijas un pašu tiesu izstrādātie iekšējās darba kārtības noteikumi.

Zviedrijas tieslietu ministrijas instrukcijas apstiprina valdība un tās ir saistošas visām tiesām. Instrukcijas nosaka, ka lietu sadale tiek veikta ar izlozi. Izloze parasti notiek tiesu datorsistēmā, ko pārrauga lietu reģistratori. Jāuzsver, ka Zviedrijas tiesām pagaidām nav vienotas datorsistēmas. Tāda sistēma patlaban tiek ieviesta.

Izņēmums no prasības par izlozi ir sekojošām lietu kategorijām:

1. īpaša rakstura lietām;
2. lietām, kas tiek virzītas noteiktā tiesu sistēmas daļā;
3. lietām, kuru savstarpējā saistība ļauj tās izskatīt vienā tiesu struktūrvienībā;
4. racionālas sadales nolūkā starp tiesnešiem.

Instrukcijas arī nosaka, ka tiesas priekšsēdētājam – rajonu/pilsētu tiesu priekšsēdētājiem, apgabaltiesas tiesnešiem vai prezidentam ir jāpiedalās lietas izskatīšanā, ja lieta ir īpaši nozīmīga, ievērojot lietas saturu pēc būtības. Šis nosacījums nereti noved pie situācijas, ka lielākas un mediju intereses apvītas lietas bieži izlozē tikai tiesu priekšsēdētāju starpā.

Tiesu darba instrukcijas arī paredz, ka tiesnešiem, kuri vēl ir prakses sākuma stadijās, vai tiek apmācīti, netiek piešķirts lielāks darba uzdevuma apjoms, kā viņiem tas būtu piemērots, ņemot vērā šāda tiesneša pieredzi. Šādam tiesnesim nevar piešķirt sarežģītus darba uzdevumus, kuri prasa īpašu pieredzi. Lietu sadalē tiek ņemta vērā arī šāda tiesneša noslodze apmācībās.

Instrukcijās paredzēts, ka katrai tiesai jāizgatavo iekšējās darba kārtības noteikumi, kuros paredzēta lietu sadales shēma. Tātad, valdības apstiprināto instrukciju ietvaros katra tiesa var iekšēji izlemt, kā lietas tiek sadalītas.

Parasti lietas tiek izlozētas to reģistrēšanas kārtībā, respektīvi, tās tiek sadalītas starp struktūrvienībām un sastāviem vienas tiesas ietvaros. Ilgu laiku bija spēkā dalījums, ka viens tiesnesis ir viena struktūrvienība.

Pēdējā laikā arvien vairāk lieto dalījumu tiesu sastāvos. Tiesas sastāvs ietver vairākus tiesnešus, tiesas sēžu sekretāru un vienu notāru.

Ja struktūrvienība ir tiesnešu sastāvs, tad lietas tiek izlozes kārtībā piešķirtas tiesnešu grupai, kura tad iekšēji pēc brīvas izvēles sadala lietas vai darba uzdevumus. Daudzas tiesas ir izvēlējušās darba formu, kas paredz gan tiesnešu sastāvu formēšanu, gan atsevišķus tiesnešus, kā struktūrvienību.

Lietas tiek izlozētas viena sastāva ietvaros tiklīdz tās tiek reģistrētas. Tas nenozīmē, ka konkrēts tiesnesis uzņemas atbildību par lietu, tiklīdz tā tiek ielozēta viņa struktūrvienībā.

Analizējot izņēmumus no instrukcijā paredzētās prasības par izlozi, jāatzīmē, ka lielākajās tiesās vēsturiski ir izveidojusies lietu sadalīšanas prakse, kuras rezultātā noteikts tiesnesis izskata un tiesā noteikta tipa lietas.

Vispārējās tiesās, piemēram, šāda prakse tiek izmantota lietu sadalījumā krimināllietās un civillietās. Nereti tiesnešu specializācija veidojas juridiski vai tehniski komplicētās lietās (vides tiesības, patentu tiesības, konkurences tiesības, vai nekustamā īpašuma lietas). Daudzās rajonu/pilsētu tiesās īpašā izloze tiek rīkota, ja lieta satur konkursu strīdus, parādu sanēšanu un prasības darba tiesību jomā. Visās apelācijas lietās īpašajai izlozei ir pakļautas nekustamā īpašuma lietas un daudzos gadījumos arī lietas ar bērnu un jauniešu tiesību jautājumiem.

Kopumā var apgalvot, ka Zviedrijā tiesu sistēmas darba organizācijas attīstība ir virzīta uz aizvien lielāku tiesu struktūrvienību specializāciju tiesu ietvaros.

Izņēmums no izlozes kārtības ir arī lietas, kuras tiek virzītas noteiktā tiesu sistēmas daļā. Bieži lieta no rajonu tiesām nonāk kādā konkrētā apelācijas instances tiesā. Tas saistīts ar praksi, ka apelācijas tiesas mēdz mutiski kārtot jautājumus ar rajona tiesām, vai arī izbrauc tiesas sēdēs uz rajoniem. Tādēļ sākotnējais sadalījums tiesu iekārtā bija veidots tā, lai katrai konkrētai apelācijas tiesas nodaļai atbilstu viens rajons, ar kuru tā strādā.

Lietām, kuru savstarpējā saistība ļauj tās izskatīt vienā tiesu struktūrvienībā arī netiek piemērota instrukciju prasība par izlozi. Piemēram, krimināllieta var tikt izlozēta atsevišķi, ja tajā apsūdzētajam ir celta apsūdzība arī kādā citā krimināllietā.

Izlozes kārtību nepiemēro arī lietu racionālas sadales nolūkā starp tiesnešiem, jo izloze starp sastāviem nenozīmē, ka visi sastāvi saņem vienādu lietu skaitu. Lietu sadalē, tātad, ņem vērā to apjomu un sarežģītību. Kā jau iepriekš minēts, lielākas un mediju intereses apvītas lietas īpaši izlozē tiesu vadītāji. Apmācību procesā esošie tiesneši vienmēr saņem mazāku darba apjomu. Šos apstākļus ņemot vērā, lietu apjoms var tikt pārdalīts, lai izlīdzinātu noslodzi starp sastāviem.

Zviedrijas tiesu praksē steidzamas izskatīšanas princips tiek vienmēr piemērots bērnu tiesību lietās vai pirmstiesas arestu lietās. Mēdz būt arī, ka institūciju starpā tiek panākta noruna par lietu ātrāku izskatīšanu. Piemēram, policija, prokurors un tiesa vienojas, ka lietas, kas saistītas ar vardarbību un draudiem tiek izskatītas prioritārā kārtībā.

Sistēma neparedz šķēršļus tam, ka lietu, kura ir iedalīta noteiktam sastāvam, skata cita sastāva tiesnesis. Šāda situācija var rasties nozīmētā tiesneša slimības gadījumā un tā neparedz pārlozēšanu.

1.2 Austrijas prakse

Austrijā tiesu darba organizācijas pamatā ir vēsturiskais reģionālais dalījums starp federālo un reģionālo piekritību. Patreizējā struktūra tika ieviesta 1848. gadā. Arī teritoriālās kompetences un federālās kompetences ir saglabājušās, kaut arī tās ir nedaudz mainītas saskaņā ar modernās dzīves prasībām un efektivitātes palielināšanas nolūkā.

Civillietās pastāv neliela iespēja pusēm pašām izvēlēties tiesu, taču krimināllietās tādas iespējas nav. Viena un tā pati lieta nevar tikt iesniegta divās dažādās tiesās pat tad, ja tā ir federālās jurisdikcijas ietvaros.

Ja lieta tiek iesniegta pirmās instances tiesā, kurā to nevar skatīt (ja visi tās tiesneši ir ieinteresētās puses), tad ir iespēja nozīmēt lietu skatīšanai augstākas instances tiesā, kura, savukārt, nozīmē to citas pirmās instances tiesas kompetencē. Puses var pieprasīt lietas pārcelšanu uz citu tiesu pušu ērtības apsvērumu dēļ, taču tas ir izņēmums. Ja tas ir noteikts ar likumu, vai arī efektivitātes nolūkā, tiesnesis var lemt, ka lietas atsevišķas procesuālas sadaļas ir jāskata citā tiesā, kamēr pati lieta paliek pirmās tiesas reģistros.

Austrijā lietu sadales veic Tiesu valdes (sauktas par Personāla senātiem). Tiesu valdes ir pirmās un otrās instances tiesu priekšsēdētāju un tiesnešu pašu ievēlētu pārstāvju kopas. Vēlētie pārstāvji vienmēr ir skaitliskā vairākumā. Šo valžu pienākumos ietilpst lietu nozīmēšana tiesās, tiesnešu

nozīmēšana lietās, dažas tiesu administrācijas funkcijas un disciplināro sastāvu tiesnešu nozīmēšana. Tātad Tiesu valdes ir garantija tiesnešu (personāla) neatkarībai un tiesu varas neatkarībai no izpildvaras.

Saskaņā ar likumu lietas tiek nozīmētas tiesnešiem saskaņā ar iepriekš pieņemtu fiksētu kārtību (alfabētiskā kārtībā, hronoloģiskā kārtībā, pēc specializācijas). Tikai tiesneša darba nespējas, vai pārāk lielas noslogotības gadījumos Tiesu valde var nozīmēt viņa lietu citam. Nozīmēšanu veic Tiesu valdes, kas sagatavo pārskata perioda lietu nozīmēšanas plānu. Papildus tam tiek izgatavota aizvietotāju ķēde, ja vispirms nozīmētais tiesnesis kādu apsvērumu dēļ nevarētu vairs veikt savu darbu. Piemēram, kompetentajā tiesā ir pirmais tiesnesis, kas skata lietas, kur apsūdzēto uzvārdi sākas ar „E-G”, ja tiesnesis A nevar skatīt, lieta automātiski nonāk pie otra tiesneša B, ja viņš nevar skatīt, lieta nonāk pie trešā tiesneša C, un tā tālāk.

Pārskata perioda lietu nozīmēšanas plāna projekts tiek iesniegts attiecīgajiem tiesnešiem laikā starp 15.decembri un 12.janvāri. Ja Tiesu valde jau ir apstiprinājusi lietu nozīmēšanas plānu, tiesnesis var vērsties ar iesniegumu Ārējā Senātā līdz 10.februārim. Apstiprinātais lietu sadalījums var tikt mainīts laikā līdz nākošajam 1.februārim, ja tiesā mainījies tiesnešu sastāvs, vai citos būtiskos gadījumos. Papildus tam, katrā Apelācijas tiesā ir Galvenais tiesnešu inspektors, jeb iekšējais auditors (diemžēl tuvāka skaidrojuma par šīs amatpersonas autorizāciju un pienākumiem respondenta informācijā nav), kurš var jebkurā laikā vērsties ar iesniegumu un savādāku tiesnešu aizvietošanas plānu Tiesu valdē, ja ir aizdomas par likuma pārkāpumiem konkrētajā tiesā.

Saskaņā ar lietu nozīmēšanas plānu lietas tiesās tiek nozīmētas pa kategorijām, īpaši tiesneša specializācija tiek ņemta vērā ģimenes strīdos un seksuālo noziegumu lietās. Pastāv otra metode, kur lietas tiek nozīmētas vai nu pēc atbildētāja vārda pirmā burtā (civillietās), vai pēc prasītāja (krimināllietās), vai cietiem iepriekš apstiprinātiem kritērijiem (ielu numuriem, arī lielo autoceļu segmentiem). Jauna sistēma ir lietu cikliska nozīmēšana – pirmā lieta pirmajam tiesnesim, otrā – otrajam tiesnesim. Ja katram no cikla jau ir pirmā lieta, sadale sākas atkal no pirmā tiesneša.

Konkrētas palātas ietvaros lietu nozīmē tieši pats palātas priekšsēdētājs pēc saviem ieskatiem.

Jebkuras lietu nozīmēšanas shēmas gadījumā, to ir pienākums publiskot katras tiesas ietvaros.

1.3 Dānijas prakse

Dānijā nepastāv vienota lietu nozīmēšanas kārtība tiesās. Lietu sadalījumu sistēmas izveidošana tiek deleģēta katrai konkrētajai tiesai kopējā Likuma par tiesu varu ietvaros. Šis ietvars galvenokārt paredz, ka lietas iznākumu nedrīkst ietekmēt tas, kurš konkrētais tiesnesis ir lietu skatītājs. Dānijas tiesu varas institūcijas ir sekojošas: 82 apgabaltiesas, Kopenhāgenas Jūrlietu un komercstrīdu tiesa, divas Augstās tiesas un viena Augstākā tiesa⁶.

Dānijas pieredzes apkopums veikts balstoties uz trīs tiesu prakses piemēriem no lielākajām apgabala tiesām Kopenhāgenas, Odensas un Orhus pilsētās, vidēja lieluma tiesas ar trim tiesnešiem Herningā, kā arī pievienojot Austrumu Augstās tiesas praksi.

Augstākā tiesa sastāv no 15 senatoriem un viena prezidenta. Parasti vismaz pieci tiesneši piedalās jebkuras lietas skatīšanā. Augstākās tiesas prezidents veido noteikumus, kuri regulē lietu sadales kārtību starp tiesnešiem un viņam piekrīt galīgās lemšanas tiesības par jebkuriem jautājumiem lietu sadalē.

Austrumu un Rietumu Augstās tiesas sastāv no atbilstoši no 63 tiesnešiem un viena prezidenta, un 38 tiesnešiem un viena prezidenta. Katrā sastāvā lietas skata ne mazāk, kā trīs tiesneši. Augstās tiesas prezidenta pārziņā ir lietu sadalījums, taču viņam jākonsultējas ar pārējiem tiesnešiem.

Kopenhāgenas Jūrlietu un komercstrīdu tiesā ir viens prezidents, viens, vai vairāki viceprezidenti, viens tiesnesis un vairāki eksperti. Šādā sastāvā tiek skatītas šīs tiesas jurisdikcijā esošās lietas. Lietu sadalījumu veic prezidents, viņš arī piesaista attiecīgos ekspertus darbam tiesā un nozīmē tos lietās, ņemot vērā katras lietas specifiku.

Apgabaltiesās lietu sadalījums notiek pēc trim shēmām:

- a) piecās apgabaltiesās, kurās ir prezidents, lietu sadalījumu veic prezidents, apspriežoties ar pārējiem tiesnešiem;
- b) trijās apgabaltiesās, kurās katrā ir divi tiesneši, lietas tiek sadalītes atkarībā no tā, vai tā ir civillieta, vai krimināllieta. Katrs tiesnesis specializējas savā lietu kategorijā. Nākotnes plānos ietilps izmaiņas, saskaņā ar kurām lietas šajās tiesās sadala administrējošais tiesnesis;
- c) pārējās 48 miertiesās ir pa vienam tiesnesim.

---

⁶ www.domstol.dk/page17.aspx.

Visās tiesās ir tiesnešu asistenti un tiesnešu vietnieki, kuri arī apstrādā zināmu lietu skaitu. Šīm darbinieku grupām lietas sadala prezidents vai administrējošais tiesnesis, ņemot vērā šo darbinieku pieredzi un noslodzi.

Lieta nonāk pie tiesneša uzreiz pēc tam, kad tiesas kanceleja to ir ieregistrējusi.

Patlaban Dānijā notiek darbs pie tiesu struktūras modernizēšanas, ko veic Dānijas tiesu sistēmas pārstrukturēšanas komisija. Komisijas priekšlikumi ietver cita starpā arī priekšlikumu par patreizējās lietu sadales sistēmas turpināšanu tiesās, tātad šī sistēma tuvākajā nākotnē paliks nereformēta.

1.4 Polijas prakse.

Lietu nozīmēšanas kārtību individuāliem tiesnešiem saskaņā ar Likumu par valsts tiesām nosaka Apelācijas tiesas padome un Augstākās tiesas padome, pēc Apelācijas tiesas padomes prezidenta vai Augstākās tiesas padomes prezidenta iniciatīvas.

Katras tiesas priekšsēdētājs izvērtē lietas piešķiršanu konkrētam tiesnesim, ņemot vērā tiesneša darba praksi, noslodzi un tamlīdzīgi.

Nepastāv formāli vai vienoti lietu sadales principi, saskaņā ar kuriem lietu nodod tiesnesim.

Padomes prezidents kontrolē tikai to, vai tiesu priekšsēdētāji ievēro likumu, nozīmējot lietas. “Steidzamu lietu” nav, ir tikai lietu kategorijas, kuras likumā definētas ātrākajai iespējamajai izskatīšanai.

Tiesneši nedrīkst savā starpā mainīt lietu skatīšanas kārtību. Pēc tam, kad lieta ir tikusi nozīmēta, tiesnesim vairs netiek noteikti nekādi izskatīšanas termiņi. Tiesnešus var diskvalificēt:

a) saskaņā ar viņa iesniegumu;

b) likumā noteiktajā kārtībā, tā sauktajā absolūtās diskvalifikācijas procesā.

Saskaņā ar tiesneša lūgumu vai *ex officio*, lietai var tikt nozīmēts tās pašas tiesas, nākošās zemākās pakāpes tiesas vai nākošās augstākās pakāpes tiesa tiesnesis. Par nomaiņu var lemt tiesas priekšsēdētājs vai Padomes prezidents.

Lietu nozīmēšanas procedūru var pārsūdzēt apelācijas kārtā, taču vispirms jāpierāda, ka lietas nozīmēšana konkrētajam tiesnesim ir ietekmējusi tiesas lēmumu.

Valsts tiesu departaments ministrijas ietvaros nepārrauga administratīvās tiesas. Lietu nozīmēšanu tām nosaka Polijas prezidenta izdotie noteikumi. Polijas administratīvo tiesu sistēmā lietas nozīmē Prezidenta iecelts tiesnesis – referents, kurš arī sadala lietas pārējiem tiesnešiem saskaņā ar viņu uzvārdu alfabētisko sarakstu. Tiesnesis – referents lietas atkārtotas skatīšanas gadījumā var pieprasīt, lai tiesnešu kolēģijas izveidošanā tiktu nozīmēts lozēšanas princips.

Polijas Tieslietu ministrija nolūkā pilnveidot šo sistēmu patlaban strādā pie vienotiem tiesnešu darba noslodzes principiem un Iekšējiem valsts tiesu darba kārtības noteikumiem, kuros eventuāli iekļaus arī vienotas lietu nozīmēšanas kārtības aprakstu.

1.5 Igaunijas prakse.

Igaunijā lietu sadalījuma kārtību tiesās nosaka tiesu likums. Kaut arī likumā ir paredzēts gan sadalījuma plāns uz vienu kalendāro gadu, gan noslodzes grafiki un nejaušības princips, praksē tiek lietotas ļoti dažādas metodes.

Lielākajām tiesām ir speciālas datorprogrammas, pārsvarā civillietās, mazākās tiesas nozīmē lietas manuāli, ņemot vērā likuma nosacījumus.

Ierobežojumi ir vairāk vai mazāk vienoti, tai skaitā:

- 1) lietu nevar nozīmēt tiesnesim, kurš attiecas no šīs lietas skatīšanas iepriekš;
- 2) ja augstākas instances tiesa ir atcēlusi iepriekšējās spriedumu un lieta nosūtīta atkārtoti pirmajai instancei, tad to nozīmē tiesnesim, vai tiesnešu kolēģijai, kuri nav skatījuši šo lietu iepriekš;
- 3) tiesnešiem, kuri strādā pusslodzi, nozīmē skaitliski mazāk lietu. (Materiālā ir apraksts par Tallinas tiesas darba kārtību un civillietu/ krimināllietu grupām).

Tallinas tiesā krimināllietas nozīmē manuāli, bet civillietas ar datorprogrammas palīdzību. Tiesas analītiķis ievada pušu datus datorā un nospiež /atrast tiesnesi/. Datorprogramma piešķirs lietu nākošajam tiesnesim sarakstā, ja vien viņš nav marķēts kā “nestrādājošs”, vai arī, ja

tiesnesis nav specializējies konkrētajās lietās (daži tiesneši, piemēram, specializējas adopcijas lietās).

Parasti lietas tiek sadalītas tiesnešiem neņemot vērā posmus, kad viņi nav bijuši darbā (mācības, atvaļinājums).

2004.gada 1.jūlijā stāsies spēkā jaunais kriminālprocesa kodekss, kas ievieš dažus jaunus lietu skatīšanas kārtības kritērijus.

1.6 Slovākijas prakse

Pastāv vienota civillietu lietu nozīmēšanas sistēma ar elektronisko lietu reģistru. Šī reģistra izmantošana ir obligāta visām tiesām. Likums paredz nejaušības principu, ko ievieš tehniski ar datorprogrammu tādā veidā, lai jebkāda iejaukšanās lietu nozīmēšanas kārtībā nebūtu iespējama.

Ja tiesnesis atsakās no lietas, to virza atpakaļ uz datorprogrammu, kur atkal tiek ievērots nejaušības princips. Krimināllietās pagaidām nav šādas tehniskas iespējas (programmatūras), tādēļ tās nozīmē manuāli.

Tiesnešu kvalifikāciju vērā neņem vispār. Neņem vērā arī lietas komplikētību vai identificēto skatīšanas laiku. Tiek ņemta vērā tikai lietas būtība un tiesnesim iepriekš nozīmēto lietu skaits. Nozīmēto lietu daudzums starp tiesnešiem nedrīkst atšķirties par vairāk, kā trim lietām.

Ir specifiskas lietu kategorijas, kuras nesadala pēc varbūtības principa. Īpaši lietās, kur iesaistīti nepilngadīgie. Tiesnesim var tikt tieši nozīmēta lieta arī tad, ja tiesā ir personāla trūkums un nav iespējams piemērot nejaušības principu.

Tomēr pastāv problēmas, ja jauns tiesnesis stājas amatā un iepriekšējais tiesnesis paliek nozīmēts uz lietām. Tādā gadījumā datorsistēma jau savlaicīgi pārtrauc nozīmēt pēdējam lietas. Tomēr šī sistēma ir neefektīva un tādēļ patlaban tiek izstrādāta jauna.

Tiesneši, līdzīgi kā iepriekš apskatītajās valstīs, nedrīkst voluntāri mainīties ar nozīmētajām lietām.

1.7 Bulgārijas prakse

Bulgārijā lietu sadalījumu tiesās likumdošana neregulē vispār. Nacionālā Likuma par tiesu varu ietvaros lietu sadalījumu tiesās, kā administratīvu funkciju, valsts deleģē tiesu priekšsēdētājiem. Tādējādi lietu sadalījums

netiek veikts saskaņā ar vienotu shēmu un ir pilnībā tiesu priekšsēdētāju kompetencē. Lietu sadalītāji – tiesu priekšsēdētāji un palātu prezidenti, ņem vērā gan tiesnešu noslodzi, gan viņu specializāciju sastāvos un palātās, katras konkrētās lietas būtību un specializāciju, kā arī katra tiesneša pieredzi, kuras izvērtēšanai nav noteikti kādi objektīvi kritēriji. Tiesnešiem nav tiesību savā starpā mainīties ar lietām.

Dažās tiesās tomēr lietas tiek nozīmētas pēc to ienākšanas datuma – pirmā lieta pirmajam tiesnesim. Citās tiesās, piemēram, Augstākajā Administratīvajā tiesā un Varnas apgabaltiesā civillietās lietas nozīmē ar datorprogrammas palīdzību. Šo datorprogrammu izstrādāja USAID projekta „Tiesu sistēmas attīstība” ietvaros. Tomēr pieredze datorprogrammas izmantošanā nav pietiekoši viennozīmīga, lai tādu ieviestu visā tiesu sistēmā. Datorprogramma neņem vērā dažus būtiskus faktorus – lietas skatīšanu atklātā tiesas sēdē, vai tiesneša līdzdalību lietās, kurās tie varētu būt ieinteresētās personas. Augstākās Administratīvās tiesas datorprogrammā atskaites periods par katram tiesnesim nozīmētajām lietām ir pārāk liels un tas neatspoguļo katra tiesneša esošo noslodzi.

Izstrādājot šo datorprogrammu, mērķis bija pilnīga tiesnešu sastāva un atbildīgo tiesnešu izvēles atklātība un nejaušības principa piemērošana. Sekojoši automatizētās izvēles parametri tika apsvērti:

1. Statistikas uzkrāšana sistēmā par visām iepriekš sadalītajām lietām, lai nodrošinātu, ka identiskas lietas tiek vienmērīgi sadalītas starp tiesnešiem;
2. Lietu nozīmēšana vispirms tiem tiesnešiem, kuriem ir vismazākā noslodze;
3. Lietu sadale pēc nejaušības, jeb „ruletes” principa.

Izvēle tika veikta par labu „ruletes” principam, kurš arī tika iestrādāts datorprogrammas pamatā.

Ar programmu strādā tiesas priekšsēdētājs vai priekšsēdētāja nozīmēts tiesnesis. Programmas interfeisā priekšsēdētājs nozīmē tiesnesi pats, vai arī atstāj sistēmas piedāvāto variantu. Tādējādi datorprogramma pieļauj zināmas atkāpes no nejaušības principa un subjektīvismu, faktiski atvieglojot tiesas priekšsēdētāja administratīvās funkcijas, nevis pilnībā tās aizstājot.

Tāpat tiek uzsvērts, ka viena no galvenajām datorsistēmas nepilnībām ir tas, ka nav diferenciacijas starp lietu kategorijām, tādēļ

mazpieredzējušiem tiesnešiem eventuāli var nozīmēt ļoti sarežģītas lietas. Līdzīgi, nelielās tiesās, kur nav iespējams tiesas darbu organizēt pa sastāviem, datorsistēma pieprasa izslēgt tiesnesi, kuram jau ir nozīmēta lieta, no kataloga. Tādējādi rodas ļoti liela sistēmas kļūda, jo datubāzē ir datu plūsmas pārtraukums kādai konkrētai lietai vai konkrētam tiesnesim.

Lietu sadales datorprogrammā netika iestrādāti arī sekojoši citi faktori:

1. tiesneša diskvalifikācija
2. tiesās pastāvošā tiesnešu sastāvu specializācija
3. kaut arī sistēma atļauj nozīmēt vienu atbildīgo tiesnesi, nav iespējas nozīmēt lietu vienam sastāvam, ka vienībai, kas apgrūtina darbu lietās, kurās spriedumu taīsa ar sastāva balsojumu;
4. nav iespējams aizvietot atbildīgo tiesnesi, ja tas ir, piemēram, saslimis. Sistēma var automātiski nozīmēt saslimušu tiesnesi, tiesnesi, kuram jau ir ielānotas sēdes, vai tiesnesi, kurš ir atvaļinājumā.

Kā redzams, datu bāzes un datorizētās lietu sadales autori Bulgārijā nav raduši risinājumu vairākos būtiskos tiesu prakses administrācijas gadījumos. Tādēļ šī datorizētā sistēma netiek uzskatīta par veiksmīgu un to neieviešīs pārējās tiesās.

Respondents arī uzsver, ka kaut arī automātiskā lietu sadales datorprogramma ir divas reizes testēta kopumā 11 tiesās, tiesnešu attieksme pret tās ieviešanu nav viennozīmīga.

1.8 Maltas prakse

Nepastāv vienota lietu sadalījuma prakse Maltas tiesās un tribunālos. Lietu sadalījumā netiek ņemta vērā arī katra konkrētā maģistrāta (tiesas sastāva) pieredze vai kvalifikācija. Katras instances Reģistrs, Civiltiesas un Tribunāli, Reģistrs, Krimināltiesas un Tribunāli tomēr seko, lai maģistrātu noslodze būtu vienlīdzīga. Kompjuterizēta lietu sadales sistēma nav ieviesta, tas tiek darīts ar personāla palīdzību. Katrai tiesai ir pienākums piemērot lietu nozīmēšanas kārtību, kādu tai paredzējis tās Reģistrs.

Lietā tiek iesniegta Reģistrā un tajā pašā dienā tā tiek nozīmēta maģistrātam vai konkrētam tiesnesim. Apelācijas instancē starp divām palātām tiek piemērota lietu skatīšana hronoloģiskā secībā tā, lai vienā lietā neparādītos spriedumi no abām palātām.

Parastos apstākļos lietas atkārtotu nozīmēšanu likumā paredzētajos gadījumos veic Reģistri.

Tiek ievērots nosacījums, ka katras tiesu instances Reģistra pieņemtā kārtība ir obligāta attiecīgās instances tiesai vai tribunālam. Tā, piemēram, Civiltiesas pirmās instances Reģistra tiesas lozē, tātad, tiek ievērots nejaušības princips. Tomēr šī paša Reģistra ietvaros Civiltiesā, kas skata ģimenes lietas, lietas nozīmē viens tiesnesis, kurš tobrīd ir tiesas priekšsēdētājs.

Maltas Civiltiesu Reģistrs lietas sadala maģistrātiem “ plūstošajā rindā” saskaņā ar maģistrātu sarakstu. Lieta, tātad, tiek piešķirta nākošajam maģistrātam sarakstā. Ja piešķirto lietu skaits ir vienāds ar maģistrātu skaitu, Reģistrs atgriežas pie pirmā numura maģistrāta un sāk otro sadales ciklu.

Maltas Krimināllietu Maģistrātu tiesu Reģistrs lietas sadala saskaņā ar nejaušības principu – lozējot.

Apelācijas instancē lietu sadalījumu starp divām palātām veic Galvenais tiesnesis.

1.9 Kipras Republikas prakse.

Kiprā saskaņā ar Augstākās tiesas rīkojumu lietas tiek nozīmētas bezpersoniskā veidā ievērojot nejaušības principu. Tomēr šī nozīmēšanas sistēma nav kompjuterizēta, tās pamatā ir hronoloģiskais faila numurs un personāla uzturētas lietvedības sistēmas.

Tieši nozīmētas lietas var būt tad, ja tās neatbilst tiesneša piekritībai, piemēram, laulības šķiršanu skata ģimenes tiesa, bet vēlēšanu organizācijas pieteikumu – Augstākā tiesa pilnā sastāvā.

Kaut arī aptaujā ir atbildēts, ka tiesneša noslodze netiek ņemta vērā, tomēr ir teikts arī, ka tad, ja tiesnesim ir daudz lietu, viņam lietas papildus nenozīmē. Tādēļ var pieņemt, ka pastāv zināmi subjektīvi lietu nozīmēšanas principi, vērtējot tiesneša noslodzi, kvalifikāciju un arī pirmajā – uzskaites/lietvedības līmenī, kur to nodrošina personāls, nevis datorprogramma.

Tiesnesim piekrīt arī tiesības lemt, vai viņš šo lietu pieņem izskatīšanai. Tiesneši ar Augstākās tiesas atļauju drīkst mainīties ar nozīmētajām lietām.

Tiesnesis saņem lietas failus vienu dienu pirms lietas izskatīšanas sākuma tiesas zālē.

1.10 Lietuvas prakse.

Lietuvas likumdošanā ir nostiprināta vienota lietu nozīmēšanas prakse, tomēr netiek ievērots ne bezpersoniskums, ne nejaušības princips. Lietu nozīmēšanas kārtību nosaka noteikumu kopums, kas līdzīgi kā citās iepriekš aprakstītajās valstīs, ir obligāts visām tiesām.

Tomēr tālāk respondents skaidro, ka lietas tiesnešiem nozīmē tiesu priekšsēdētāji saskaņā ar lietu nozīmēšanas procedūru, kuru pats tiesas priekšsēdētājs ir izveidojis vienam kalendārajam gadam. Nozīmējot lietas, tiek ņemti vērā gan tiesnešu noslodze, gan laiks, kas jāiegulda skatot konkrēto lietu. Tiesas priekšsēdētājs ar motivētu rakstisku rīkojumu atceļ lietu nozīmēšanu tiesnesim ar lielu noslodzi. Šādā rīkojumā vienmēr ir norādīts, cik ilgā laikā šim tiesnesim nedrīkst nozīmēt lietas.

Lietu nozīmēšanā tiek izmantotas sekojošas metodes:

1. alfabētiskā, t.i. pēc pirmajiem aizstāvības puses vārda burtiem;
2. numeriskā, t.i. pēc pēdējiem lietas nomenklatūras numura cipariem;
3. jauktā, t.i. kombinējot tiesnešu specializāciju ar pirmajām divām metodēm.

Civillietās un krimināllietas lietu nozīmēšanā tiek piemēroti vieni un tie paši noteikumi.

2. Secinājumi no ārvalstu pieredzes apkopojuma

1. Visās respondentu valstīs nejaušības princips ir atpazīstams un uzskatīts par ideāli vēlamu lietu sadales principu, kaut arī „vecās” ES dalībvalstīs tradicionāli dod priekšroku vecajiem lietu sadales principiem, kur lietas sadala katras instances (tiesas) vai tiesu administrējošo organizāciju personāls, vai tiesu priekšsēdētāji, saskaņā ar likumu vai īpašajiem noteikumiem.
2. Atkarībā no respondentvalsts pastāv dažāda izpratne par to, kas ir bezpersoniskuma un nejaušības princips.
3. Zviedrijā un „vecajās” Eiropas Savienības dalībvalstīs tiesu sistēmas darba organizācijas attīstība ir virzīta uz aizvien lielāku tiesu struktūrvienību specializāciju tiesu ietvaros.
4. No visiem respondentiem tikai Slovākija ir uzrādījusi, ka visas lietas sadala datorprogramma un tad, ja tiesnesis atsakās no lietas, tā tiek atgriezta datorprogrammas pirmajā līmenī, kur atkal notiek sadale pēc nejaušības principa.

5. Bulgārijā un Igaunijā daļā tiesu ir ieviestas un tiek aprobētas lietu sadalījuma datorprogrammas, tomēr respondentu atbildēs uzsvērts, ka datorprogrammu paredzētās iespējas neizsmel visas tiesu darba prakses situācijas, kuras tad risina pēc vecajām, subjektīvajām metodēm.
6. Visās respondentvalstīs tiesneši nedrīkst savā starpā voluntāri mainīties ar lietām, tomēr lietas var tikt nodotas citam tiesnesim ar dažādu augstākstāvošu instanču atļauju. Vairumā respondentvalstu augstākstāvošās instances lēmumu par lietas nodošanu citam tiesnesim formāli atļauj, bet detaļās nereglamentē likumdošana. Tātad augstākstāvošās instances izvēle teorētiski pieļauj subjektīvismu.
7. Visās respondentvalstīs, izņemot Kipru, lietas tiek nozīmētas tiesnesim uzreiz pēc to saņemšanas tiesas administrācijā, vai Slovērijas gadījumā—vienotajā datorreģistrā.
8. Lozēšanas princips lietu sadalījumā tiek izmantots reti (visplašāk Zviedrijā un Maltā), bet Polijas gadījumā lozēšana var būt viena no metodēm, ar kuru izvēlas tiesnešu kolēģiju lietas atkārtotai skatīšanai. Ja šī metode izvēlēta, lozēšanas kārtību nosaka īpaši noteikumi.
9. Austrijā lietu sadali veic no tiesnešiem izveidotas Tiesu valdes, kas garantē tiesu varas neatkarību.
10. Latvijas tiesu darba organizācija iegūtu papildus kapacitāti, ja visās tiesās uzsāktu tiesnešu – aizvietotāju ķēdes praksi, kā tas darbojas, piemēram, Austrijā.
11. Izvērtējot respondējušo valstu lietu sadales sistēmas, visefektīvākā un bezpersoniskākā ir cikliskā lietu sadalījuma sistēma, vai „ruletes” sistēma, kā tas darbojas Zviedrijā un Austrijā.

3. Līdzšinējā tiesas lietu sadales tiesiskā regulējuma vērtējums

Likumā *Par tiesu varu* noteikts, ka tiesas priekšsēdētājs pirms katra kalendārā gada sākuma apstiprina lietu sadales plānu. Tiesas priekšsēdētājs var grozīt lietu sadales plānu kalendārā gada laikā tiesneša pārslodzes vai nepietiekama noslogojuma dēļ, kā arī sakarā ar tiesneša nomaīņu vai tiesneša nespēju veikt savus pienākumus.⁷

Šis likums arī konkretizē rajona (pilsētas) un apgabaltiesas priekšsēdētāju uzdevumus lietu sadalē. *Rajona (pilsētas) tiesas*

⁷ Likums *Par tiesu varu*, 28¹. pants, Ziņotājs, 1 14.01.1993.

priekšsēdētājs norīko tiesnešus par tiesas sēžu priekšsēdētājiem pēc vispārīgiem, abstraktiem un lietišķi objektīviem principiem atbilstoši lietu sadales plānam⁸. Apgabaltiesas priekšsēdētājs nodrošina lietu sadali pēc vispārīgiem, abstraktiem un lietišķi objektīviem principiem, atbilstoši lietu sadales plānam⁹.

Jāatzīst, ka uzskaitītie principi, īpaši *vispārīgie* un *abstraktie* šajā gadījumā nav īsti izprotami, un būtībā neiezīmē neko, pēc kā lietu sadalē vadīties tiesas priekšsēdētājam.

Arī 2002.gada 16.decembra Tieslietu ministrijas instrukcija Nr.12/10 *Apgabaltiesu un rajonu (pilsētu) tiesu lietvedības instrukcija* nosaka, ka lietu nodošanu tiesnesim kanceleja nodrošina tiesas priekšsēdētāja noteiktā kārtībā.

Likumprojektā *Tiesu iekārtas likums*, kas 2004.gada 8.martā tika apstiprināts Ministru kabinetā un nosūtīts izskatīšanai Saeimai, tomēr pēc tam atsaukts, arī paredz, ka rajona tiesas, apgabaltiesas un augstākās tiesas priekšsēdētājs atbild par lietu un citu pienākumu sadali starp tiesnešiem¹⁰, tomēr šis likumprojekts pirmo reizi paredz, ka tiesas priekšsēdētāji lietas sadala pēc vienotiem principiem, kurus nosaka Tieslietu padome¹¹.

Kaut arī līdz šim tam nebija likuma deleģējuma, Tieslietu ministrija pēc savas iniciatīvas 27.12.2000. izdeva instrukciju Nr. 1-2/4 *Tiesneša nozīmēšana lietas izskatīšanai*¹². Šī instrukcija paredz nejaušības principa ieviešanu tiesnešu nozīmēšanā lietu izskatīšanai un nosaka rajonu (pilsētu) tiesu un apgabaltiesu priekšsēdētāju, kolēģiju priekšsēdētāju, kā arī citu deleģēto personu darbības kārtību, nozīmējot tiesnesi lietas izskatīšanai.

Saskaņā ar šo instrukciju tiesneša nozīmēšanai katrā tiesā jānotiek, izmantojot kādu no trīs piedāvātajiem lietu sadales principiem vai tos kombinējot:

3.1 1.variants – lietu sadale to ienākšanas secībā.

Saskaņā ar šo principu lietas sanumurē to ienākšanas secībā un katru lietu grupu (civillietas, krimināllietas, administratīvās lietas) dala tiesnešiem attiecīgi: 1.lietu – 1.sastāvam, 2.lietu – 2 sastāvam utt., ņemot vērā tiesnešu specializāciju.

---

⁸ Turpat,33.panta 2.daļa

⁹ Turpat,40.panta 2.daļa

¹⁰ Likumprojekts *Tiesu iekārtas likums*, 81.,87.pants,
http://www.tm.gov.lv/str/1317_tiesu_iekartas_likumprojets.doc

¹¹ Turpat,5.pants

¹² Nav publicēta, kopija pievienota pielikumā

Jāatzīmē divi galvenie šīs sistēmas trūkumi. Pirmkārt, kancelejas darbinieks var uzkrāt vairākas lietas un tad tās numurēt tā, lai kādu lietu iedotu noteiktam tiesas sastāvam, otrkārt, netiek ņemta vērā lietu sarežģītība un izskatīšanas ilgums, tādejādi radot lielu nevienmērību tiesnešu noslodzē.

3.2 2.variants – lietu sadale alfabētiskā secībā.

Saskaņā ar šo principu lietas tiesnešiem tiek dalītas pēc alfabēta burtiem – civillietās pēc atbildētāja uzvārda pirmā burta fiziskām personām vai juridiskās personas nosaukuma pirmā burta, savukārt krimināllietās – pēc apsūdzētā uzvārda pirmā burta, bet administratīvo pārkāpumu materiālos – pēc administratīvi sodāmās personas uzvārda pirmā burta. Tiesas priekšsēdētājs izveido lietu sadales aprakstu, norādot, kādu *burtu* lietas tiek iedalītas katram tiesnešu sastāvam.

Salīdzinot ar pirmo variantu, šāda sistēma mazina iespēju iedot lietu kādam noteiktam, *sarunātam* tiesnesim, taču praktiski nemaz nav iespējams prognozēt ne tikai lietu sarežģītību un izskatīšanas ilgumu, bet pat lietu skaitu, tāpēc vēl vairāk atšķirtos tiesnešu noslodze.

3.3 3.variants – lietu sadale pēc specializācijas.

Saskaņā ar šo principu civillietas, krimināllietas un administratīvās lietas tiek sīkāk iedalītas kategorijās atkarībā no noteiktiem parametriem. Tiesas priekšsēdētājs veido lietu sadales aprakstu un nosaka, kādu kategoriju lietas noteiktam tiesas sastāvam tiek iedalītas.

Jāatzīst, ka šim lietu sadales principam vismazāk no visiem ir gadījuma jeb nejaušības raksturs, taču kā priekšrocību jāmin lielāka tiesnešu specializācija un līdz ar to arī kompetence noteikta veida lietu izskatīšanā.

Aptaujājot vairākus tiesu un kolēģiju priekšsēdētājus (Rīgas apgabaltiesas Civillietu kolēģijas priekšsēdētāju A.Zāģeri, Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu kolēģijas priekšsēdētāju I.Osi, Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas priekšsēdētāju V.Gailīti, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas priekšsēdētāju I.Poļikarpovu un Cēsu rajona tiesas priekšsēdētāju J.Kāvi), secināju, ka tiesas lietu sadalei galvenokārt izmanto pirmā un trešā varianta kombināciju – atsevišķām lietu kategorijām (piemēram, lietas, kas izriet no darba tiesiskām attiecībām, lietas, kurās apsūdzētie ir nepilngadīgie, lietas par goda un cieņas aizskaršanu u.c.) tiek nozīmēti tiesneši, kas specializējas šajās

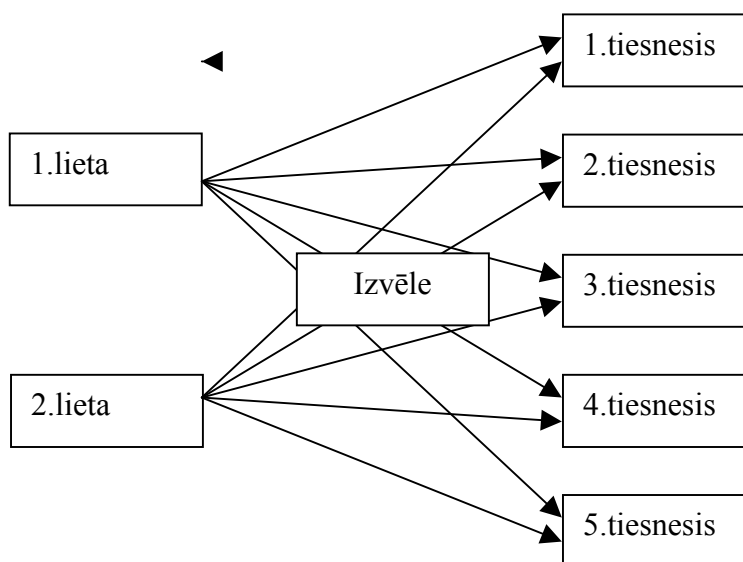
lietās, bet pārējās lietas sadala lietu ienākšanas secībā. Tomēr tiesu priekšsēdētāji nenoliedz, ka bieži atkāpjas no šīs sistēmas, lai nodrošinātu vienmērīgāku tiesnešu noslodzi. Tāpat tiek ņemtas vērā atsevišķu tiesnešu spējas, īpatnības u.c. apstākļi.

Jāpiezīmē, ka minētā Tieslietu ministrijas instrukcija dod tiesu priekšsēdētājiem visai plašu rīcības brīvību lietu sadales kārtības noteikšanai. Līdz ar to tikai no tiesas priekšsēdētāja godprātības, profesionalitātes un organizatora prasmes ir atkarīgs, vai attiecīgā tiesā tiek ievērots nejaušas lietu sadales princips, kā arī vai tiek noteikta vienmērīga tiesnešu noslodze.

Rakstiska tiesas priekšsēdētāja izdota instrukcija (atsevišķa Civillietu kolēģijai un atsevišķa Krimināllietu kolēģijai) par tiesnešu nozīmēšanu lietu izskatīšanai konkrētajā tiesā bija tikai Rīgas apgabaltiesā. Šīs instrukcijas tiek pārskatītas vienu – divas reizes gadā. Tieši apgabaltiesās lietu sadale ir vissarežģītākā, jo jāsadala gan pirmā instancē skatāmās lietas, gan lietas, kas skatāmas apelācijas instancē. Minētās instrukcijas pievienotas šī pētījuma pielikumā.

4. Tiesas lietu sadales pamatprincips

Kā redzams, visas līdz šim Latvijā izstrādātās tiesas lietu sadales sistēmas bijušas veidotas pēc principa, ka katrai ienākušai lietai pēc kāda nosacīta gadījumu sadales mehānisma tiek izvēlēts noteikts tiesas sastāvs. To shematiski varētu attēlot šādi:

1.zīmējums. Patreizējais lietu sadales mehānisms

Šāds mehānisms kopumā varētu darboties un arī tikt piemērots lietu sadalei datorizētā veidā, taču, izstrādājot šo pētījumu, saskāros ar ļoti būtisku šādas sadales sistēmas trūkumu.

Lietas ir ar ļoti dažādu sarežģītības pakāpi un to sagatavošanas un izskatīšanas ilgums būtiski atšķiras. Līdz ar to nevar katram tiesnesim iedalīt vienādu lietu skaitu, jo tad ļoti atšķirīgs būs gaidīšanas laiks līdz lietas izskatīšanai. Bez tam zudīs lietu hrohologiskā secība un daudz vēlāk saņemtu lietu bieži izskatīs ātrāk nekā agrāk saņemto.

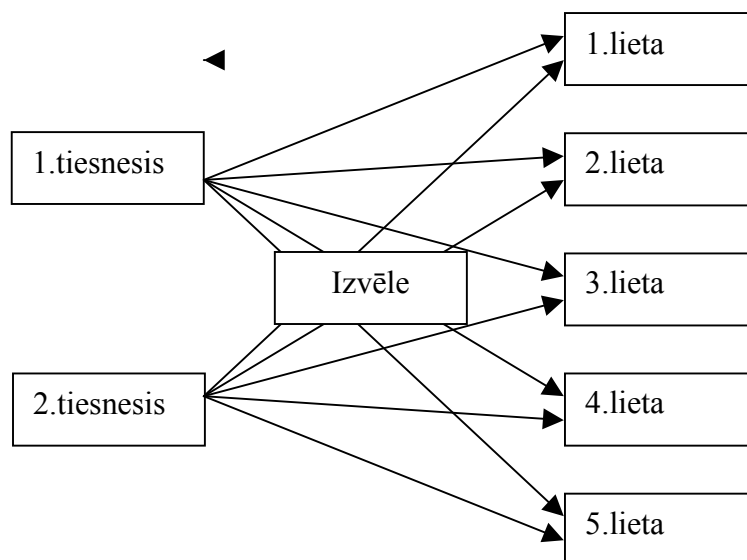
Lai izvairītos no šādas situācijas, varētu noteikt katras lietas sarežģītības indeksu, kas atspoguļotu tās izskatīšanas iespējamo ilgumu, un šādā veidā aprēķināt katra tiesneša noslogotību un iespējamo laiku līdz lietas izskatīšanai. Savukārt lietas pēc gadījuma principa varētu sadalīt tikai starp tiem tiesnešiem, kuru noslodze ir apmēram līdzīga.

Tomēr arī šāda sistēma radītu divas problēmas.

Pirmkārt, ir ļoti grūti noteikt minēto lietas sarežģītības indeksu. Pat līdzīgu lietu izskatīšanas laiks bieži var būtiski atšķirties, jo tas nav atkarīgs tikai no objektīviem kritērijiem, bet arī no lietas dalībnieku rīcības un dažādiem neparedzētiem apstākļiem. To veiktajās intervijās apstiprināja arī visi aptaujātie tiesu priekšsēdētāji. Jāpiezīmē, ka Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu kolēģijas priekšsēdētāja I.Ose praksē izmanto ļoti vienkāršotu lietas sarežģītības novērtēšanas kritēriju, ilgāku izskatīšanas laiku paredzot *daudzsējumu lietām*.

Otrkārt, tiesās, kurās ir mazs tiesnešu skaits un jau tā lietu sadales gadījuma faktors ir neliels, tas vēl vairāk samazināsies. Tā, piemēram, Saldus rajona tiesā ir tikai četri tiesneši, no kuriem divi skata krimināllietas. Ja vienam no viņiem būs kāda sarežģītāka un garāka lieta, izvēle paliks tikai no viena tiesneša, tātad gadījuma sadales nebūs vispār. Tomēr arī pie lielāka tiesnešu skaita gadījuma raksturs lietu sadalē būtiski samazināsies.

Ņemot vērā šos apsvērumus, piedāvāju izmantot gadījuma rakstura izvēli pretējā virzienā – katram tiesnesim pēc nejaušības principa tiek izvēlēta lieta no pietiekami liela saņemto lietu skaita. To shematiski varētu attēlot šādi:

2.zīmējums. Gadījuma rakstura izvēle pretējā virzienā

Vienkāršoti šīs sistēmas darbība ir sekojoša.

Reizi dienā (mazākās tiesās - reizi divās vai trijās dienās) datorprogramma noskaidro tiesnešus, kuru noslodze, salīdzinot ar citiem tiesnešiem ir mazāka, un pēc nejaušības principa piešķir viņiem lietas no tiesā tobrīd saņemtajām.

Arī šajā gadījumā, lai uzskaitītu tiesnešu noslodzi, saglabājas nepieciešamība novērtēt lietas iespējamo izskatīšanas ilgumu, taču to novērtē un ievada datorsistēmā katrs tiesnesis pats īsi pēc lietas saņemšanas un iepazīšanās ar to. Līdz ar to nav nepieciešamība noteikt vispārīgus kritērijus lietu sarežģītības indeksa noteikšanai, kā arī tas dod iespēju veidot vienādu sistēmu visiem procesa veidiem.

Detalizēts piedāvātās lietu sadales sistēmas izklāsts sniegts nākamajā nodaļā.

5. Tiesas lietu sadales sistēma

5.1 Tiesneša noslodze

Lai turpmāk būtu vieglāk un saprotamāk izklāstīt šo lietu sadales sistēmu, ieviesīsim un paskaidrosim jēdzienu *tiesneša noslodze*.

Katras lietas izskatīšanai tiesas sēdē ir nepieciešams kāds laiks, kas atkarīgs no lietas sarežģītības un virknes citu faktoru un kas kas var būt ļoti atšķirīgs, sākot no stundas līdz vairākām dienām vai pat nedēļām (mēnešiem). Tiesneša saņemto, bet neizskatīto lietu paredzamais izskatīšanas laiks neapšaubāmi salīdzinoši raksturo tiesneša paredzamo darba apjomu, tāpēc šajā pētījumā to turpmāk nosacīti sauksim par *tiesneša noslodzi*.

Protams, ka reālā tiesneša noslodze būs lielāka, jo bez lietu izskatīšanas tiesnesim ir nepieciešams laiks, lai iepazītos ar lietu, rakstītu spriedumu, kā arī veiktu citas procesuālas darbības saistībā ar lietu. Taču, tā kā šīm darbībām nepieciešamais laiks visbiežāk būs proporcionāls lietas sarežģītībai un tātad arī izskatīšanas laikam, tiesneša noslodze būs objektīvs rādītājs, lai salīdzinātu relatīvo noslodzi starp vienas tiesas tiesnešiem, kas ir ļoti svarīgi, veicot lietu sadali.

Kā tad noteikt šo vienas lietas izskatīšanai nepieciešamo laiku? Gan lietas, gan tiesneši ir ļoti dažādi, pat ārēji līdzīgu lietu sarežģītība var ļoti būtiski atšķirties, tāpēc to aprakstīt ar kādas universālas formulas palīdzību nav iespējams. Jāatzīst, ka katrs tiesnesis pats vislabāk var novērtēt savas iespējas, salīdzināt saņemto lietu ar agrāk skatītām līdzīgām lietām, izvērtēt lietas īpatnības, citiem vārdiem sakot – izmantot savu personisko pieredzi. Tāpēc tieši pats tiesnesis, kurš skatīs attiecīgo lietu, vislabāk var novērtēt tās izskatīšanai nepieciešamo laiku, protams, pēc tam, kad ar šo lietu būs iepazīties.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 131.pantu, pēc prasības pieteikuma saņemšanas tiesā, tiesnesis triju dienu laikā pieņem lēmumu :

- 1) par prasības pieteikuma pieņemšanu un lietas ierosināšanu;
- 2) par atteikšanos pieņemt prasības pieteikumu;
- 3) par prasības pieteikuma atstāšanu bez virzības.

Pieņemot pirmo lēmuma variantu, tiesnesis vienlaicīgi novērtē arī lietas izskatīšanai nepieciešamo laiku un to noteiktā kārtībā ievada datorsistēmā.

Pieņemot otro lēmuma variantu, tiesnesis lietas izskatīšanai nepieciešamo laiku datorsistēmā norāda – nulle.

Pieņemot trešo lēmuma variantu, tiesnesis datorsistēmā norāda – *bez virzības*, bet, ja prasītājs noteiktā termiņā trūkumus novērš, tiesnesis novērtē lietas izskatīšanai nepieciešamo laiku un to noteiktā kārtībā ievada datorsistēmā.

Līdzīgi lietas izskatīšanai nepieciešamo laiku noteiktu arī krimināllietās.

Saskaņā ar Kriminālprocesa kodeksa 223.panta 4.daļu jautājums par apsūdzētā nodošanu tiesai tiesnesim jāizšķir ne vēlāk kā 14 dienu laikā no dienas, kad lieta saņemta tiesā. Šī iemesla dēļ tiesnesim nevarētu prasīt iepazīties ar lietu un ievadīt informāciju par tās izskatīšanas ilgumu jau trijās dienās. Tomēr, ņemot vērā, ka šobrīd Saeimā jau otrā lasījumā ir

pieņemts jaunais Kriminālprocesa likums¹³, ir pamats uzskatīt, ka šī izstrādājamā lietu sadales kārtība būs jāievieš dzīvē, kad spēkā būs jau jaunais Kriminālprocesa likums.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma projektu vairs nav paredzēta tāda procesuāla darbība kā lēmuma pieņemšana par apsūdzētā nodošanu tiesai, savukārt tiesnesim ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc lietas saņemšanas jāpieņem lēmums par krimināllietas izskatīšanas laiku un vietu¹⁴. Līdz ar to arī lietas iespējamo izskatīšanas ilgumu jānovērtē vienas dienas laikā. Lai saglabātu vienādu sistēmu, krimināllietās, tāpat kā civillietās lietas nepieciešamo izskatīšanas laiku tiesnesim būtu jāievada datorsistēmā triju dienu laikā.

Ja pēc krimināllietas saņemšanas tiesā tiek konstatēts, ka krimināllieta piekritīga citai tiesai, tiesnesis to nosūta piekritīgai tiesai¹⁵ un lietas izskatīšanai nepieciešamo laiku datorsistēmā norāda – nulle.

Ja pēc krimināllietas saņemšanas tiesā tiek konstatēts, ka

- krimināllietai nav pievienota apsūdzība;
- apsūdzētajam nav izdota apsūdzības kopija;
- apsūdzētajam nebija iespēja iepazīties ar lietas materiāliem,

tiesnesis nosūta krimināllietu amatā augstākam prokuroram trūkumu novēršanai¹⁶ un arī lietas izskatīšanai nepieciešamo laiku datorsistēmā norāda – nulle.

Ja triju dienu laikā no prasības pieteikuma saņemšanas tiesā neviena no šīm informācijām (gan civillietās, gan krimināllietās) nav ievadīta datorsistēmā, datorprogramma uz attiecīgā tiesneša, kuram iedalīta šī lieta, datora monitora atgādinās par neizpildīto pienākumu (var arī nodrošināt, ka tiesnesis ar tiesu informatīvo sistēmu tālāk strādāt nevar, līdz informācija nav ievadīta).

Saraksts ar visu tiesnešu neievadīto informāciju būs pieejams arī tiesas priekšsēdētājam.

No tiesnešu ievadītās informācijas par lietas izskatīšanai nepieciešamo laiku datorprogramma veidos *tiesnešu noslodzes* diagrammu, kuras piemērs tiesai ar astoņiem tiesnešiem attēlots sekojošā zīmējumā:

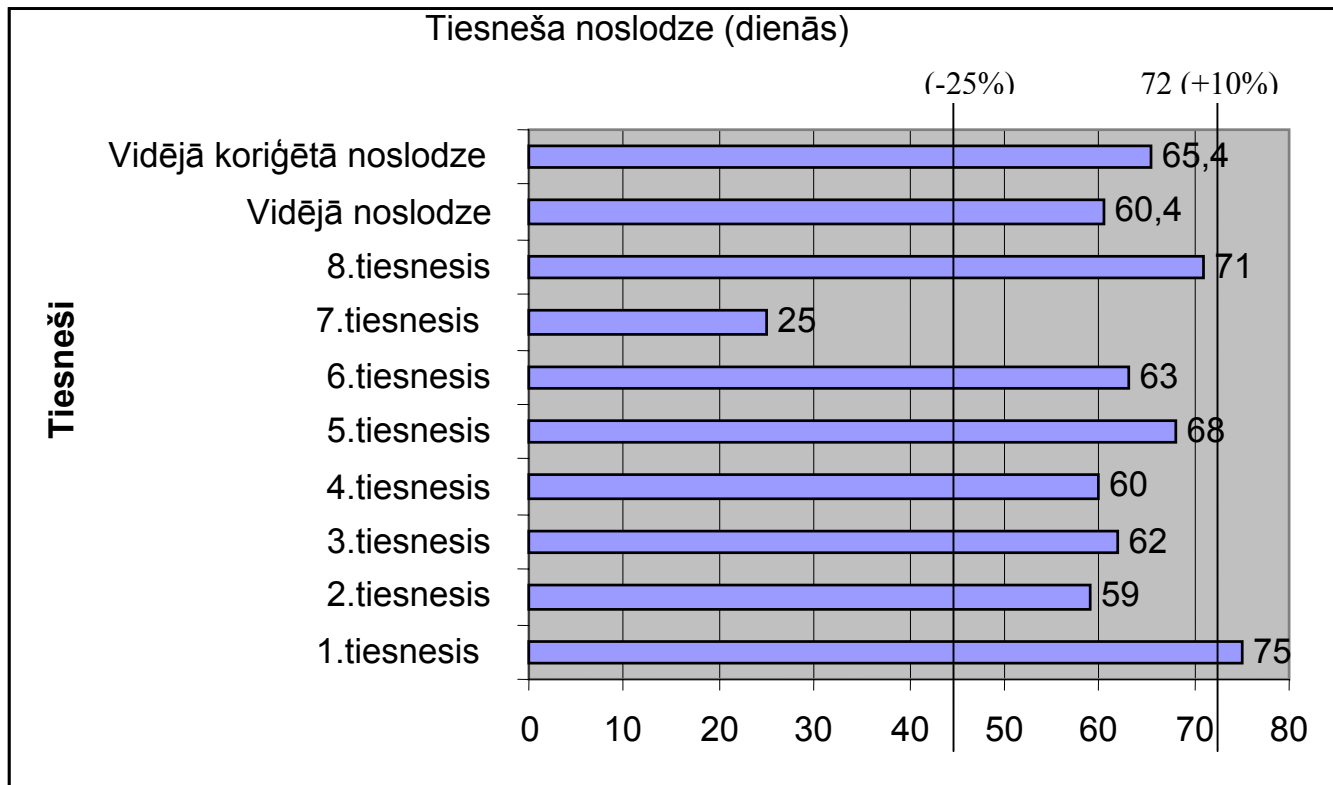
¹³ Likumprojekts *Kriminālprocesa likums*, <http://www.saeima.lv/saeima8/reg.likprj>

¹⁴ Turpat, 437.panta 1.daļa

¹⁵ Turpat, 436.panta 2.daļa

¹⁶ Turpat, 436.panta 3.daļa

3.zīmējums. Tiesneša noslodze

Tiesas priekšsēdētājam būs pieejams katrs tiesneša izdarītais lietas izskatīšanai nepieciešamā laika novērtējums un nepieciešamības vai šaubu gadījumā būs iespēja to izvērtēt kopā ar tiesnesi.

Protams, ka, paredzot lietas izskatīšanas ilgumu, tiesnesis nevar zināt, vai lietas izskatīšana tiks atlikta, tāpēc rodas jautājums, vai tas kādā veidā jāievērtē. Tiesneša noslodze parāda neizskatīto lietu izskatīšanai nepieciešamo laiku. Ja lieta tiek atlikta, šis laiks nepalielinās, taču arī nesamazinās, līdz ar to tiesneša noslodze uzkrājas un objektīvi atspoguļo viņam jau piešķirto darba apjomu bez īpašas noslodzes korekcijas.

Ir gadījumi, kad lietas izskatīšana tiek atlikta uz ilgu, pat nenoteiktu laiku, piemēram, ja kāda no pusēm civillietā mirusi vai krimināllietā apsūdzētā persona atrodas meklēšanā. Šādos gadījumos tas sagroza patieso tiesneša noslodzi, tāpēc šāda lieta no tiesneša noslodzes jāizņem, ko datu bāzē var izdarīt ar tiesas priekšsēdētāja administratora pilnvarām. Šāda lieta tiks atkal iekļauta noslodzē, kad apstākļi, kas kavē lietas izskatīšanu, būs atkrituši.

5.2 Lietu iedalījums grupās

5.2.i Civillietas

Saskaņā ar Tieslietu ministrijas 16.12.2002. instrukciju Nr.1-2/10 *Apgabaltiesu un rajonu(pilsētu) tiesu lietvedības instrukcija* tiesas kanceleja **civillietās** reģistrē saņemtos pieteikumus, prasības pieteikumus pirms civillietas ierosināšanas un civillietas (gan tajā pašā tiesā ierosinātās, gan no citām tiesām saņemtās saskaņā ar Civilprocesa likuma 32.pantu)¹⁷.

Minētos materiālus var iedalīt divās grupās, kuru reģistrācija datorprogrammā un turpmākā sadale starp tiesnešiem būs atšķirīga:

5.2.i.i 1.grupa.

-jau ierosinātas civillietas, kas saņemtas no citām tiesām saskaņā ar Civilprocesa likuma 32.pantu;

-prasības pieteikumi;

-pieteikumi, kuri izskatāmi tiesas sēdē (bāriņtiesas lēmumu apstiprināšana, ārvalsts tiesas nolēmumu atzīšana un izpildīšana, nekustamā īpašuma izsoles akta apstiprināšana un nekustamā īpašuma nostiprināšana uz piedzinēja vārda, sūdzības par kreditoru sapulces lēmumiem un administratoru rīcību maksātnespējas lietās¹⁸);

5.2.i.ii 2.grupa.

-pieteikumi, kurus tiesnesis izlemj vienpersoniski (prasības nodrošinājums pirms prasības celšanas tiesā, pierādījumu nodrošināšana, saistību izpilde tiesas ceļā, šķīrējtiesu nolēmumu piespiedu izpilde, mantas aizsardzība, ja nav mantojuma lietas, pieteikumi par tiesas nolēmumu izpildi).

Nevienā no šīm grupām nav iekļautas tajā pašā tiesā ierosinātās civillietas, jo tās jau ir sadalītas tiesnešiem kā prasības pieteikumi un šī pētījuma kontekstā nav jāapskata.

---

¹⁷ Tieslietu ministrijas 16.12.2002. instrukcija Nr.1-2/10 *Apgabaltiesu un rajonu(pilsētu) tiesu lietvedības instrukcija*, 42.p., Vēstnesis 4 2003.01.09.

¹⁸ Šo pieteikumu veidu reģistrāciju atbilstoši civillietas reģistrēšanas kārtībai nosaka Tieslietu ministrijas 16.12.2002. instrukcija Nr.1-2/10 *Apgabaltiesu un rajonu(pilsētu) tiesu lietvedības instrukcija*, 44.p.

5.2.ii Krimināllietas

Saskaņā ar TM instrukciju¹⁹ arī tiesā saņemtās krimināllietas, lietas, sūdzības un materiālus, kurus izskata kriminālprocesuālajā kārtībā reģistrē tiesas kanceleja. Tāpat kā civillietās, arī šos materiālus var iedalīt divās grupās:

5.2.ii.i 1.grupa.

- krimināllietas

5.2.ii.ii 2.grupa.

- citas lietas, sūdzības un materiāli, kurus izskata kriminālprocesuālā kārtībā

5.3 Pirmās grupas lietu (gan civillietās, gan krimināllietās) sadale

Tālāk, izmantojot *tiesneša noslodzi* jau kā zināmu terminu, apskatīsim lietu sadales kārtību.

Lietu sadali reizi dienā, tiesas priekšsēdētāja noteiktā laikā (mazākās tiesās - reizi divās vai trijās dienās) veic datorprogramma. Turpmāk aplūkosim algoritmu, pēc kuras tai jādarbojas:

A.

Tiek konstatētas lietas, kuras saņemtas un reģistrētas tiesas kancelejā kopš iepriekšējās lietu sadales.

B.

Lai saglabātu tiesnešu noslodzes vienmērību un neradītu būtiskas atķirības gaidīšanas laikā līdz lietu izskatīšanai, vispirms nepieciešams no kārtējās lietu sadales izslēgt tiesnešus, kuriem jau esošā noslodze ir ievērojami lielāka.

1) Lai to izdarītu, vispirms aprēķina vidējo tiesnešu noslodzi.

3.zīmējumā dotajā piemērā vidējā tiesnešu noslodze (N_{vid}) būs:

$$N_{vid} = (75+59+62+60+68+63+25+71) : 8 = 60,4 \text{ lietas}$$

2) Tā kā var būt situācijas, kad kādu tiesnešu noslodze ļoti būtiski atšķiras no citiem, piemēram, uzsākot darbu pēc ilgāka pārtraukuma, objektīvākai vidējās noslodzes noteikšanai veic sekojošu korekciju:

¹⁹ Tieslietu ministrijas 16.12.2002. instrukcija Nr.1-2/10 *Apgabaltiesu un rajonu(pilsētu) tiesu lietvedības instrukcija*

- pārbauda, vai kāds no noslodzes rādītājiem neatšķiras no N_{vid} vairāk kā par 25 procentiem.

Apskatāmajā piemērā:

Tiesnesis	Noslodze	N_{vid}	$N_{vid} - Noslodze$	Starpība procentos
1	75		14,6	24,2
2	59		0,8	1,4
3	62		2,2	3,5
4	60	60,4	0,2	0,3
5	68		8,2	13,7
6	63		3,2	5,4
7	25		24,8	41,5
8	71		11,2	18,7

Kā redzams, septītā tiesneša noslodzes atšķirība pārsniedz 25%,

- veicot koriģēto aprēķinu, izslēdz rādītāju, kas atšķiras vairāk par 25%.

Apskatāmajā piemērā no aprēķina izslēdz septītā tiesneša noslodzi un vidējā koriģētā noslodze ($N_{vid.koriģētā}$) būs:

$$N_{vid.koriģētā} = (75 + 59 + 62 + 60 + 68 + 63 + 71) : 7 = 65,4 \text{ lietas}$$

3) no kārtējās sadales izslēdz tiesnešus, kuru esošā noslodze pārsniedz vidējo koriģēto par vairāk kā 10%.

Apskatāmajā piemērā:

Tiesnesis	Noslodze	N_{vid} koriģ.	Noslodze- $N_{vid.koriģ}$	Starpība procentos
1	75		+9,6	+14,7
2	59		-6,4	
3	62		-3,4	
4	60	65,4	-5,4	
5	68		+2,6	+4
6	63		-2,4	
7	25		-40,4	
8	71		+5,6	+8,6

Redzam, ka tikai pirmā tiesneša noslodze pārsniedz 10 procentus no vidējā koriģētā rādītāja, tāpēc pirmais tiesnesis kārtējā lietu sadalē nepiedalīsies.

Kārtējā lietu sadalē neiekļauj arī tos tiesnešus, kas sadales dienā nepilda savus pienākumus (atrodas atvaļinājumā vai slimo), jo viņi noteiktā laikā nevarēs novērtēt lietas izskatīšanas ilgumu un to ievadīt reģistrā.

C.

Pēc tam, kad noskaidrots, kuri tiesneši lietu sadalē piedalās:

- tiesnesim ar vismazāko noslodzi pēc nejaušības principa izvēlas vienu no kancelejā reģistrētajām lietām;
- tiesnesim ar otru mazāko noslodzi pēc nejaušības principa izvēlas vienu no kancelejā reģistrētajām atlikušajām lietām;
- to pašu pēc kārtas veic visiem tiesnešiem, kas piedalās sadalē;
- ja tiesnešu vairs nav, bet reģistrētās lietas vēl ir atlikušas, atkal izvēlas lietu tiesnesim ar vismazāko noslodzi un turpina izvēles procesu citiem tiesnešiem vēlreiz, līdz sadalītas visas kancelejā reģistrētās lietas.

Lai ātrāk atjaunotu vienmērīgāku noslodzi, gadījumos, kad kādam no tiesnešiem noslodze ir par vairāk nekā 25% mazāka nekā vidējā, viņam izvēles reizē tiek piešķirtas divas lietas.

Sadalītās lietas atbilstošajiem tiesnešiem tiek norādītas Tiesu informatīvajā sistēmā, bet tiesas priekšsēdētājs par katru lietu sadales reizi var saņemt datorizdruku.

5.4 Otrās grupas lietu (gan civillietās, gan krimināllietās) sadale

2.grupas lietas ir ātri izskatāmas un ar aptuveni vienādu izskatīšanas laiku, tāpēc tās *tiesneša noslodzes* noteikšanā netiktu iekļautas, bet datorprogramma tās tāpat noteiktā laikā (pēc 1.grupas lietu sadales) pēc nejaušības principa sadalītu vienādi visiem tiesnešiem – arī tiem, kuri lielākas noslodzes dēļ nepiedalījās kārtējā lietu sadalē. Šai sadalei var izmantot tiesnešu sarakstu (piemēram alfabētiskā secībā), tikai ievērojot tiesnešu atvīlējumus, slimības un tml. Par 2.grupas lietām tiesnesim nav jānovērtē un nav jāievada datorsistēmā iespējamais izskatīšanas laiks.

Lietu sadales datorprogrammai neapšaubāmi jāstrādā ciešā saiknē ar Tiesu informatīvo sistēmu (TIS). Brīdī, kad tiesnesis izdara atzīmi par lietas izskatīšanu TIS, atbilstošām izmaiņām jānotiek arī tiesneša noslodzes grafikā.

6. Dažādi izņēmumi

Apskatītā lietu sadales sistēma var tikt lietota, sadalot visas tiesā saņemtās vai ierosinātās lietas, tomēr, lai panāktu kvalitatīvāku lietu

izskatīšanu, kā arī ievērotu atsevišķu kategoriju lietu izskatīšanas procesuālās īpatnības, ir nepieciešami izņēmumi atsevišķu kategoriju lietu sadalei.

6.1 Specializācija

Ieceļot tiesnesi amatā, viņam tiek dotas tiesības izskatīt jebkuru procesuāli atbilstošu lietu. Tomēr jāatzīst, ka ir dažas specifiskas lietu kategorijas, kuru kvalitatīvai izskatīšanai tiesnesim ir nepieciešamas papildus padziļinātas zināšanas, piemēram, uzņēmumu maksātnespējas lietās, patenttiesību aizsardzības lietās. Savukārt citās lietās, piemēram, krimināllietās, kurās apsūdzētie ir nepilngadīgi, ir svarīga tiesneša personība, viņa rakstura īpašības, psihofizioloģiskās zināšanas, tāpēc ne katrs tiesnesis var skatīt šādas lietas.

Līdz šim Latvijas tiesās specializācija lietu sadalē ir plaši izmantota.

Rajona (pilsētas) tiesās kā lietas, kurās specializējas un skata atsevišķi tiesneši, tiek nosauktas lietas, kas izriet no darba tiesiskām attiecībām, laulības šķiršanas lietas, lietas par goda un cieņas aizskārumiem, kā arī lietas, kurās apsūdzētie ir nepilngadīgie.

Savukārt no lietām, kuras pirmajā instancē skata apgabaltiesa, tikai pāris specializēti tiesneši skata pilsonības atņemšanas lietas, uzņēmumu maksātnespējas lietas, patenttiesību un preču zīmju aizsardzības lietas un jūras prasības. Krimināllietās specializācija ir lietās, kurās apsūdzētie ir nepilngadīgie, lietās par medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu noteikšanu personām, kas izdarījumsas noziedzīgus nodarījumus, būdamas nepieskaitāmības stāvoklī, un audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu nepilngadīgiem.

Tiesas priekšsēdētāji nenoliedz, ka arī komplicētākas, sarežģītākas lietas cenšas iedot pieredzējušākiem tiesnešiem.

Ārvalstu pieredzes apkopojums rāda, ka Zviedrijā un „vecajās” Eiropas Savienības dalībvalstīs tiesu sistēmas darba organizācijas attīstība ir virzīta uz aizvien lielāku tiesu struktūrvienību specializāciju tiesu ietvaros. Tomēr jāņem vērā, ka šajās valstīs ir daudz lielāka sabiedrības uzticība tiesām, bez tam lielās valstīs daudz lielāka tiesnešu un arī lietu skaita dēļ ir iespējams ievērot nejaušības principu arī specializācijas gadījumos.

Ir skaidrs, ka lielāka, šaurāka specializācija samazina nejaušības principa piemērošanu lietu sadalē. Bez tam, skatot viena veida lietas, tiesnesis zināmā mērā zaudē profesionalitāti un vispusību. Tiesas priekšsēdētāji arī nenoliedz, ka daudzos gadījumos specializācija tiek izmantota tikai tāpēc, ka konkrētais tiesnesis šādas lietas izskata ātrāk.

Lai palielinātu nejausību lietu sadalē, kā arī izvairītos no *pāris tiesnešu tiesas prakses* veidošanās kāda noteiktā jomā, specializācijai jābūt pēc iespējas mazākai, taču šajā darbā piedāvātā lietu sadales sistēma ļauj ievērot arī specializāciju.

Ja starp lietām, kuras saņemtas un reģistrētas tiesas kancelejā kopš iepriekšējās lietu sadales, ir specializētās lietas, vispirms veic šo lietu sadali. Ja tiesā ir tiesneši, kuri specializējas šajās lietās un nepārsniedz pieļaujamo noslodzi (t.i. piedalās kārtējā lietu sadalē), specializētās lietas sadala starp viņiem pēc iepriekš aprakstītās metodes.

Lai ilustrētu sistēmas izklāstu, paralēli apskatīsim sekojošu piemēru.

Pieņemsim, ka tiesā, kurā ir 7 tiesneši, saņemtas 15 lietas, no kurām 4 ir noteikta veida specializētās lietas.

Tiesnesis	Esošā noslodze un pieļaujamā noslodze		Izlozes secība
A _S	----- 9		1 ^{spec} 3 ^{spec} 12
B _S	-----	--- 21	
C _S	----- 11		2 ^{spec} 4 ^{spec} 13
D	----- 7		5 8 11
E	-----	-- 20	
F	----- 15		6 9 14
G	----- 20		7 10 15

4.zīmējums

Tā 4.zīmējumā attēlotā piemērā četras specializētās lietas sadala starp specializētiem tiesnešiem A_S un C_S (1^{spec} līdz 4^{spec}), jo specializētā tiesneša B_S noslodze pārsniedz pieļaujamo.

Ja pieļaujamās noslodzes robežās nebūtu neviena specializētā tiesneša, specializētās lietas sadalītu vispārējā kārtībā starp citiem, nespecializētiem tiesnešiem. Protams, ka citam tiesnesim specializētas lietas izskatīšana būs sarežģītāka un aizņems vairāk laika, taču šādas situācijas tiesā nedrīkstētu veidoties bieži. Ja, sadalot lietas pēc šāda principa, tas tomēr notiek bieži, nepieciešams šāda veida specializētām lietām sagatavot papildus tiesnesi.

Kad pabeigta specializēto lietu sadale, tiek veikta parasto lietu sadale tikai starp nespecializētiem tiesnešiem. Taču, kad viņiem sadalīto

lietu skaits sasniedz specializētajiem tiesnešiem šajā sadalē iedalīto lietu skaitu, turpmākā parasto lietu sadalē piedalās arī specializētie tiesneši.

Tā apskatāmajā piemērā (4.zīmējums), tiesneši D, F un G, kuru noslodze ir pieļaujamās robežās, izlozēs sešas no 11 parastām lietām, bet turpmākā izlozē piedalīsies arī tiesneši A_S un C_S.

Protams, ja specializētu lietu kārtējā sadales reizē nav, tiesneši, kas tajās specializējas, piedalās arī citu lietu sadalē.

Minētais specializēto lietu sadales princips palīdzēs:

- 1) izvairīties no specializēto tiesnešu pārslodzes un nepamatoti ilgas gaidīšanas uz šo lietu izskatīšanu;
- 2) izvairīties no specializēto tiesnešu vispārējas kvalifikācijas samazināšanās pārāk šaurās specializācijas dēļ;
- 3) palielināt nejaušības principa pielietošanas efektivitāti.

6.2 *Lietas nodošana citam tiesas sastāvam*

Saskaņā ar Civilprocesa likumu tiesnesis, kas piedalījies lietas izskatīšanā pirmās instances tiesā, nevar piedalīties jaunā lietas izskatīšanā pirmās instances tiesā, ja atcelts spriedums vai lēmums par tiesvedības izbeigšanu vai prasības atstāšanu bez izskatīšanas, kas sastādīts, viņam piedaloties²⁰.

Tāpat tiesnesis nevar piedalīties lietas izskatīšanā, ja viņš sevi atstatījis vai ir noraidīts²¹.

Abos šajos gadījumos lietu var iedalīt citam tiesnesim kopā ar no jauna saņemtajām lietām pēc iepriekš aprakstītās nejaušās lietu sadales kārtības. Protams, ka šajā gadījumā no sadales tiek izslēgts tiesnesis, kurš nevar skatīt konkrēto lietu. Datprogramma jāparedz, ka to var veikt tiesas priekšsēdētājs, izdarot īpašu atzīmi.

Gadījumos, kad tiesas spriedums atcelts vai tiesnesis noraidīts lietas izskatīšanas laikā, tiesas priekšsēdētājam jāorganizē ātrāka lietas izskatīšana, taču tas neiespaido lietas sadales kārtību un nav šī pētījuma uzdevums.

---

²⁰ Civilprocesa likums, 18.pants, Vēstnesis 326/330 03.11.1998

²¹ Turpat, 19.pants

6.3 Lietu sadales īpatnības apgabaltiesā

Piemērojot šajā darbā aprakstīto lietu sadales kārtību, jārēķinās ar to, ka Latvijā apgabaltiesas ir gan pirmās instances tiesas lietām, kuras saskaņā ar likumu tām piekritīgas, gan apelācijas instance lietām, kuras izskatījusi rajona (pilsētas) tiesa vai tiesnesis vienpersoniski²².

Kā noskaidroju sarunā ar Rīgas apgabaltiesas krimināllietu un civillietu kolēģiju priekšsēdētājiem, tiesā nav nodalīti atsevišķi tiesneši lietu izskatīšanai pirmā instancē un apelācijas instancē. Līdz ar to daļa lietu (pirmā instance) jāiedala vienam tiesnesim, turpretī daļa lietu (apelācijas instance) jāiedala trīs tiesnešu tiesas sastāvam.

Arī šādā situācijā lietas var sadalīt pēc šajā darbā iepriekš aprakstītā algoritma, ievērojot sekojošas īpatnības.

Vienlaicīgi tiek sadalītas gan pirmās instances lietas, gan apelācijas lietas t.i. datorprogramma pēc nejaušības principa pēc kārtas katram tiesnesim izvēlas lietas no visa tiesā saņemto lietu kopuma. Ja tiesnesim tiek iedalīta apelācijas lieta, tas nozīmē, ka šis tiesnesis šajā lietā būs referents, bet abi pārējie tiesneši piedalīsies no viņu pastāvīgā sastāva.

Kā paskaidroja Rīgas apgabaltiesas krimināllietu un civillietu kolēģiju priekšsēdētāji, apelācijas lietu izskatīšanai tiesas sastāvi no trīs tiesnešiem tiek veidoti ilgākam laikam.

Pēc iepazīšanās ar lietu, kā jau aprakstīts iepriekš, referējošais tiesnesis informatīvā sistēmā ievadīs apelācijas lietas paredzamo izskatīšanas ilgumu, kas tiks pieskaitīts viņa noslodzei. Savukārt viņa tiesas sastāva abiem pārējiem tiesnešiem šīs lietas izskatīšanas ilgums tiks pieskaitīts ar koeficientu 0,5. Lai labāk izprastu šī mehānisma darbību, apskatīsim sekojošu piemēru.

Pieņemsim, ka tiesā, kurā ir 6 tiesneši, saņemtas 10 lietas, no kurām 5 ir apelācijas lietas.

Tiesnesis	Esošā noslodze un pieļaujamā noslodze	Izlozes secība	Papildus noslodze (sastāvā)
A	----- 9	1, 5*, 9	3*x 0,5
B	----- 20		3*x 0,5 + 5*x 0,5
C	----- 13	3*, 7	5*x 0,5
D	----- 11	2, 6*, 10	4*x 0,5 + 8*x 0,5
E	----- 15	4*, 8*	6* x 0,5
F	----- 18		4*x 0,5 + 6*x 0,5 + 8*x 0,5

²² Likums *Par tiesu varu*, 35.pants, Ziņotājs, 1 14.01.1993.

5.zīmējums

Tiesneši B un F izlozē nepiedalīsies, jo viņu noslodze pārsniedz pieļaujamo.

Tiesnesim A ir vismazākā noslodze, tāpēc viņš lozē pirmais, pēc tam lozē tiesnesis D, tad tiesnesis C utt.

Ar * apzīmētas izlozētās lietas, kuras ir apelācijas lietas. Piemēram, tiesnesis E, lozējot kā ceturtais ir izlozējis apelācijas lietu, kurā viņš būs referents. Viņš novērtēs šīs lietas iespējamo izskatīšanas ilgumu un ievadīs kā savas noslodzes palielinājumu informatīvajā sistēmā. Tā kā tiesnesis E strādā vienā sastāvā ar tiesnešiem D un F, palielināsies arī viņu noslodze, taču tikai par pusi no referējošā tiesneša noslodzes ($4* \times 0,5$).

Tātad tiesas sastāva noslodze netiks atsevišķi novērtēta, bet lietas sadalīs, vadoties no tajā ietilpstošo tiesnešu noslodzes.

Kā redzams, primāra ir katra atsevišķa tiesneša noslodzes uzskaitē, kas dod iespēju šai sistēmai sekmīgi strādāt arī gadījumā, ja tiek izmainīts kāds vai vairāki tiesnešu sastāvi.

Tomēr jāatzīst, ka apgabaltiesas darbs gan kā pirmās instances tiesai, gan kā apelācijas instances tiesai cita starpā būtiski apgrūtināta arī lietu sadali un tiesnešu darba organizāciju. Tas ir vēl viens arguments, lai atteiktos no pirmās instances lietu izskatīšanas apgabaltiesā, kā to paredz Tieslietu ministrijas izstrādātais likumprojekts *Tiesu iekārtas likums*²³.

7. Pētījuma kopsavilkums un secinājumi

Pētījums pierāda, ka tiesās ir iespējams izveidot datorizētu lietu sadales kārtību, kas nodrošinātu gan nejaušības principa ievērošanu, gan vienmērīgu tiesnešu noslodzi.

Izstrādātās sadales kārtības raksturīgākās iezīmes ir sekojošas:

- 1) pastāvīgi, datorizētā veidā tiek uzskaitīta katra tiesneša noslodze, kura veidojas no tiesneša paša vērtējuma par katras saņemtās lietas sarežģītību un paredzamo izskatīšanas ilgumu (atgriezeniskās saiknes princips);
- 2) datorprogramma periodiski veic tiesā saņemto lietu sadali starp tiesnešiem, kuru noslodze nepārsniedz noteiktas robežas (salīdzinoši nav būtiski lielāka kā citiem tiesnešiem), tā nodrošinot vienmērīgu tiesnešu noslodzi;

²³ Likumprojekts *Tiesu iekārtas likums*, http://www.tm.gov.lv/str/1317_tiesu_iekartas_likumprojets.doc

- 3) lietu sadale pilnībā tiek veikta pēc nejaušības principa, taču nodrošina arī iespēju ievērot specializāciju atsevišķu kategoriju lietām.

Piedāvātās lietu sadales kārtības ieviešana dotu virkni uzlabojumu, starp kuriem būtiskākie ir sekojošie:

- 1) tiks nodrošināta vienmērīgāka tiesnešu noslodze, kas bez tam palīdzēs izvairīties no situācijas, kad vienlaicīgi saņemtām lietām ļoti būtiski atšķiras gaidīšanas laiks līdz to izskatīšanai. Tiks ievērota lietu izskatīšanas rindas kārtība;
- 2) tiks izslēgta iespēja kādai no tiesvedībā iesaistītām pusēm panākt, ka lietu izskata kāds konkrēts, šai pusei labvēlīgāks tiesnesis, līdz ar to ievērojami samazinot korupcijas iespējas tiesās;
- 3) tiks jūtami atbrīvots tiesas priekšsēdētāja laiks, kas tika parērēts lietu sadalei, citu tiesas darba jautājumu labākai risināšanai, kā arī paša lietu skatīšanai;
- 4) sabiedrības informēšana par šādiem lietu sadales principiem, kas pilnībā izslēdz cilvēcisko, subjektīvo faktoru un līdz ar to arī mazina tiesas iespaidojamības iespējas, būtiski palielinātu sabiedrības uzticību tiesu sistēmai.

Šajā pētījumā ir teorētiski apskatīts iespējamais lietu sadales mehānisms, taču darbs ir veidots tā, lai to, papildinot ar faktoloģisko materiālu, varētu izmantot kā darba uzdevumu speciālistiem nepieciešamās datorprogrammas izstrādāšanai.